

Certificering en de Inspectie

Wat ziet de Inspectie na vier jaar?

april 2022

Certificering in de archeologie: bevindingen van de Inspectie

Sinds de invoering van de Erfgoedwet in 2016 houdt de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed toezicht op de werking van het certificeringstelsel voor het doen van opgravingen.

Deze factsheet maakt deel uit van een reeks analyses waarin de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed haar bevindingen presenteert over de eerste vier jaar van de certificering (2016-2020).

In iedere factsheet komt een aspect van het stelsel aan de orde.

Na de invoering van de verplichte certificering heeft de Inspectie twee jaar lang geen veldwerkprojecten bezocht: een zogenaamde 'inspectiepaauze', om het certificeringsproces ongestoord te laten verlopen. Maar sinds eind 2018 is de Inspectie weer in het veld om 'reality checks' te doen. Wat heeft zij daar gezien? En is dat vergelijkbaar met wat de certificerende instellingen (CI's) in het veld constateren?

Reality Checks

De Inspectie bezoekt opgravingen en kijkt of er volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) gewerkt wordt. Dat gebeurt aan de hand van een vaste vragenlijst. Dat lijkt op het eerste gezicht niet veel te verschillen van de inspecties vóór invoering van de certificering. Maar het doel is anders.

De Inspectie controleert namelijk niet meer de naleving van de individuele uitvoerder in het veld. Zij kijkt nu hoe het certificeringstelsel in de praktijk werkt. Vandaar de naam 'reality check'. Er worden dan ook geen aanbevelingen gedaan aan de uitvoerder in de vorm van een inspectierapport. Wel kan de Inspectie de CI('s) naar aanleiding van een reality check vragen om aan een bepaalde uitvoerder, of aan bepaalde aspecten van de KNA, meer aandacht te besteden. Daar is tot nu toe geen aanleiding voor geweest.

De reality checks lijken qua vorm ook op de audits van de CI's, die wel de individuele uitvoerders controleren. Alleen wordt een audit altijd van tevoren aangekondigd, en komt de Inspectie altijd onverwacht.

Bezochte projecten

De Inspectie heeft in 2019 en 2020 30 uitvoerders een of meermaals bezocht, op in totaal 38 projecten. Er waren 65 bezoeken gepland. Bij 27 projecten was echter geen uitvoerder in het veld aanwezig. De in het archeologisch informatiesysteem Archis gemelde aanvang en duur van de onderzoeken blijken lang niet altijd correct.

Een aantal uitvoerders (22) is niet gezien. Dat komt omdat zij alleen booronderzoek hebben uitgevoerd, of gedurende de onderzoeksperiode maar heel weinig opgravingen hebben gedaan.

Afwijkingen

Tijdens de reality checks werd gemiddeld 1,3 afwijking per project geconstateerd. De meeste afwijkingen komen voor bij het plan van aanpak, de controle van het eerste vlak, het maken van de dagelijkse back-up, en het bijhouden van de velddocumentatie.

Er zijn onderling grote verschillen. Bij 39% van de projecten werd geen enkele afwijking geconstateerd. Daartegenover staat 11% van de projecten met vijf of meer afwijkingen. Daaronder was een opgraving die geleid werd door een medewerker die daarvoor niet de juiste kwalificaties had. En een project waar duidelijk was dat de leidinggevende, als enige gekwalificeerde archeoloog en werkend onder hoge tijdsdruk, niet voldoende tijd had om de werkzaamheden van de andere medewerkers en een groep vrijwilligers te controleren.

Reality checks en audits

Er kan een vergelijking gemaakt worden tussen de uitkomsten van de reality checks en de audits. De Inspectie legt namelijk na iedere reality check intern vast welke afwijkingen van de norm zijn geconstateerd. Hiervoor wordt hetzelfde format gebruikt als in de jaarlijkse verslagen van de CI's. De tabel hieronder geeft een overzicht van veldwerk-gerelateerde afwijkingen die in 2019-2020 door de Inspectie en de CI's vaker dan tweemaal zijn geconstateerd.

Bij vergelijking valt in de eerste plaats op dat de CI's veel minder van deze afwijkingen zien dan de Inspectie: gemiddeld 0,1 per audit in de periode 2019-2020, tegen 1,3 bij een reality check in dezelfde periode.

Foto: Inspecteur en medewerker tijdens veldbezoek

Normelement-veldwerkgerelateerd	Reality check (N=38)	Veldaudit (N=135)
Inzet juiste actoren	2	2
Wijziging programma van eisen	4	
Plan van Aanpak	12	10
Aanwezigheid en controle 1 ^e vlak sKNA	12	
Velddocumentatie	5	
Dag/weekrapport	3	3
Controle sKNA-archeoloog	3	
Vastleggen en documenteren	2	3
Dagelijkse back-up	5	

Verder blijkt dat de bevindingen deels met elkaar overeenkomen: zowel Inspectie als CI's zien afwijkingen bij de inzet van de actoren, het plan van aanpak, de dag- en weekrapporten en de documentatie. Het aantal reality checks in aanmerking genomen, ziet de Inspectie deze afwijkingen verhoudingsgewijs wel vaker.

Maar een deel van de afwijkingen wordt alleen door de Inspectie gezien. Bovendien ziet de Inspectie vaker ernstige ('kritieke') afwijkingen, zoals het laten uitvoeren van werkzaamheden of controles door een medewerker die daarvoor niet gekwalificeerd is.

De CI's hebben in 2019 en 2020 geen enkele kritieke afwijking geconstateerd bij veldwerk-gerelateerde werkzaamheden, terwijl dat bij de Inspectie meermaals is voorgekomen. Wat is hiervan de achtergrond?

Aangekondigd en onaangekondigd

De meest waarschijnlijke verklaring voor de verschillen tussen de bevindingen tijdens audits en reality checks is dat de bezoeken van de Inspectie altijd onverwacht zijn. De projectleider die weet dat er een audit gehouden wordt, zal nog eens extra de documentatie nalopen, en zorgen dat de juiste medewerkers op de juiste plek staan. Maar als de Inspectie volkomen onverwacht aan de rand van de put staat, kan de situatie anders zijn. Zoals één projectleider kernachtig samenvatte: 'Betrap't'!

Concluderend

De certificering in de archeologie is nog jong. De beroepsgroep en de CI's werken aan verbeteringen, bijvoorbeeld door de harmonisatie van het beoordelingskader.

Ondanks dat er afwijkingen werden geconstateerd, kreeg de Inspectie tijdens de veldwerkbezoeken vooral de indruk dat een flinke stap voorwaarts is gezet in vergelijking met de inspecties in 2015-2016.

Er wordt over het algemeen meer gestructureerd gedocumenteerd en gecontroleerd, en medewerkers zijn veel beter bekend met de principes en de praktijk van een kwaliteitssystemeem dan voorheen.

De Inspectie is dan ook op dit moment niet bezorgd over de kwaliteit van het veldwerk of over de werking van het certificeringssysteem.

Deze situatie kan echter veranderen als de door het veld gesignaleerde tendens van een 'race to the bottom' de overhand neemt.¹ In een markt die onder druk staat, kan het voor uitvoerders verleidelijk worden om 'onder de norm' te duiken. Inzet van voldoende gekwalificeerde medewerkers en middelen kost nu eenmaal geld. Bij enkele van de projecten die de Inspectie bezocht, was duidelijk beknibbeld op de kosten, wat consequenties had voor de mate waarin de vraagstellingen van het project beantwoord konden worden.

Het is belangrijk bij dit soort ontwikkelingen een vinger aan de pols te houden. De vooraf aangekondigde audits van de CI's zijn daartoe niet altijd geschikt. De onaangekondigde reality checks van de Inspectie vormen daarvoor een nuttige aanvulling binnen het huidige certificeringssysteem.

¹ [Evaluatie Erfgoedwet - Graven naar verbetering | Publicatie | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)